

ÚVODEM

Zlaté doly na kopci Roudný i zlatonosná Blanice, která směřuje romantickou krajinou k Sázavě, rovněž spojované se zlatem, kopce v čele s bájným Blaníkem a mezi nimi údolí, s vesnicemi a městečky pospojovanými klikatými silničkami jako korálky, starobylé město Vlašim, které se může pochlubit pozoruhodnou historií, venkovské zámky i dávno zapomenuté vladycké tvrze, rázovité venkovské chalupy i starobylé maloměstské domy, říčky, potoky i rybníky, a daleko na severu na břehu Sázavy mohutný středověký hrad Český Šternberk... To všechno jsou místa našeho společného putování za tajemstvím, uchovávaným v textech starých pověstí a někdy třeba jen v pouhé paměti generací a předávaných v ústním podání. Nahlédneme do tajemných zemských hlubin, pokusíme se najít poklady a poznáme mnohá přitažlivá místa v krajině.

Již roku 1889 napsal domašínský rodák a gymnaziální profesor c. k. vyššího reálného gymnázia v Táboře prof. František Augustin Slavík ve svých Dějinách města Vlašimě a jeho statku následující slova, která platí dodnes i přes propast staletí která nás od nich dělí:

Pohled na celou krajinu s kteréhokoliv návrší jest pěkný, a poutá nás i rozmanitost přírodní i minulost krajiny. Volno a zdravo tu jest obývat, tím ještě mileji, když upomínky rodného a vlasteneckého života ji oživují a ducha poutají.

A tak tedy pojďte, zvu vás na toulky tajemnou českou krajinou.

ZASTAVENÍ PRVNÍ ZLATO UKRYTÉ HLUBOKO V HOŘE

Jihozápadně od Vlašimi a od bájně hory Blaník leží bývalý zlatý důl Roudný, jedna z nejvýznamnějších zlatonosných lokalit v naší vlasti. Severně od něj je starobylá obec Libouň s rybníkem Strašíkem.

Cestu najdeme snadno. Z Louňovic pod Blaníkem je to do Libouně skutečně „jen co by kamenem dohodil“, jak říkávali naši předkové, kteří sice měli zcela jiná měřítka vzdálenosti pro cestování pěšky, než my v naší době zpohodlněné užíváním automobilů, ale necelé dva kilometry zvládne jistě i vyhlášený lenoch. Z Louňovic vedou do Libouně po úzké asfaltce červená a žlutá turistická značka (jde rovněž o značenou cyklistickou stezku). Od louňovického zámku půjdeme jen pár metrů dolů po silnici vedoucí na Mladou Vožici, v zatáčce se však dáme rovně mezi domy na úzkou asfaltku, takže od hlavní silnice vlastně odbočíme doprava.

Červená turistická značka je dálková a pokud bychom chtěli, pak se po ní dostaneme až do oblasti České Sibiře a do vzdálených Votic.

Od Blaníku k Sázavě - TAJEMNOU ČESKOU KRAJINOU

Pavel Toufar

Přejedeme nebo přejdeme přes most a po nepřiliš dlouhém stoupání uvidíme na vrcholu vlevo od asfaltky turistický rozcestník s označením „rybník Strašík“, o kus dál jsou Boží muka a od nich pěkný výhled. Když se podíváme zpátky k Louňovicím, přímo před námi se zvedá Velký Blaník s rozhlednou a mírně vpravo je Malý Blaník.

V okolí rybníka Strašík se vyskytuje pozoruhodná mokřadní vegetace, uváděná v publikacích ochránců přírody. Mlýn ve východním cípu rybníka kdysi velice prosperoval. Někteří autoři tvrdí, že byl zbudován až po roce 1798 z bývalé stoupy neboli úpravny či také drtírny rudy, pojmenované „Marie“, která patřila k Auerspergskému zlatému dolu u Libouně.

Nepletme si to s Marií Josefou, protože tak se jmenovala hlavní odvodňovací štola (obecně se takovým štolám říkalo „dědičné“), která podcházela celkem šest šachet vyhloubených v prostoru na severozápadním svahu vrchu Roudný; byly to šachta Václav, tehdy již zborcená šachta Kristýna, a dále šachty František, Pavlína, Michal a poněkud severněji ležící František. Odvodňovací štola Marie Josefa ústila západně od vrchu Roudný dál za dnešní silnicí procházející obcí Roudný, dál na západ od bývalého Dolního Hotelu.

Stoupa či puchýrna Marie, v níž se drtila vytěžená ruda, potřebovala dostatek vody pro další zpracování a získávání zlata. Proto prý byl v její blízkosti založen rybník, později nazvaný Strašík.

Jak jsem již uvedl, ze stoupovny byl časem vybudován mlýn. Podle lidového podání nesl od nepaměti stejně podivné jméno jako přilehlý rybník. Říkalo se mu rovněž „Strašík“ (dnes je v turistických mapách uváděn jako „Strašický Mlýn“). Podle pověsti přišel ke svému původnímu jménu po tragédii, která se v něm odehrála. Za starých časů se jednou o půlnoci strhl podivný velký vítr a mlýnící se nesl silný hluk. Všichni se tam báli vstoupit. Teprve ráno za světla našli všechnu mouku rozházenou po mlýnici. Druhou noc se vše opakovalo. Třetí také. Mlynář byl z té škody naprosto zoufalý. Zpráva o strašidle na mlýně se navíc rychle roznesla po celém kraji a lidé k němu přestali vozit obilí. Když bylo mlynáři nejhůře, přišla za ním neznámá stařenka a nabídla se, že strašidlo z mlýna navždy vyžene. Mlynář souhlasil. Co jiného mu také zbývalo. Za setmění stařenka odešla do mlýnice. Nikdo nešel spát a všichni čekali, co se stane. O půlnoci se opět zvedl silný vítr, z mlýnice se nesl hluk, ale vše naráz ustalo. Mlynář i chasa spěchali, aby se podívali, co se stalo. Ve stropě v mlýnici zela velká díra, neznámá stařenka však nikomu neprozradila, co se tam odehrálo. Pouze řekla, že mlynář byl ve velkém nebezpečí. Šťastný pan otec spěchal pro trochu mouky, která ještě na mlýně zbyla, aby stařenku alespoň něčím odměnil, ale když se vrátil, stařenka zmizela a nikdo nedokázal vysvětlit jak a kam. Od té doby však ve mlýně přestalo strašit.

Jak to bylo opravdu, to už nikdo nezjistí. Mlynář byl zcela jistě pracovitý a dařilo se mu. A jak už to bývá, našli se nejen lidé přející, ale také závistivci. A ti dokáží vymyslet kdejakou lumpárnu a pronést lecjaká pomlouvačná slova. Naštěstí se našel někdo, kdo vymyslel druhou část pověsti o vyhnaném strašidle a zákazníci se do mlýna přestali bát jezdit. Naopak na památku začali místní mlýnu říkat „Na Strašíku“ nebo také „Strašík“.

Od Blaníku k Sázavě - TAJEMNOU ČESKOU KRAJINOU

Pavel Toufar

Stejně se jmenoval mlýn daleko odsud na potoce Mastníku poblíž Heřmaniček, jihozápadně od Votic při cestě z Heřmaniček do Smilkova. Blízko je také rybník se stejným jménem Strašík. Na hrázi roste stará lípa a velké duby. Také jeho pojmenování je odvozeno od řádění strašidel.

Žlutá značka u rybníka Strašík u Libouně odbočuje doleva a vede kolem již zmíněného mlýna k úpatí vrchu Labská Hůrka (474,4 m), pokračuje strmě do stráně, překračuje asfaltku, které vlevo míří do kopce až k Labského Hůrce a pak klesá kolem osady Laby.

Místní asfaltka z osady míří do údolí k samotě Smršťov, kde na křižovatce proti objektu rekreačního zařízení a dětského tábora navazuje směrem vlevo na okresku do Louňovic pod Blaníkem, naopak na opačnou stranu vpravo míří do Předbořic a Kamberka.

Na opačnou stranu místní asfaltka pokračuje od Labské Hůrky klikatým sjezdem do bývalé hornické osady Roudný. My však při putování po žlutě značené turistické stezce přes asfaltku přejdeme a budeme pokračovat dál lesem po žluté turistické značce, až se dostaneme do míst bývalého zlatodolu, kde stála šachta Václav a hlavní provozní budovy, až nakonec dojdeme k bývalému Hornímu Hotelu, dnešnímu Ústavu sociální péče pod vrchem Vinice... Jak ještě uvidíme, v první polovině 20. století tato místa vypadala docela jinak, především zde nebyl vzrostlý les a na holých plochách stály provozní objekty a technické zařízení velkého zlatodolu.

K rozhodnutí putovat z Louňovic pod Blaníkem do oblasti bývalého zlatodolu pěšky vás jistě zláká vědomí, že jde o příjemnou procházku. Pamatujeme však při ní, že se nacházíme v Chráněné krajinné oblasti Blaník, která byla vyhlášena už 1. ledna 1982 a svou nevelkou rozlohou 4100 hektarů je nejspíš nejmenší chráněnou krajinnou oblastí v naší republice.

LIBOŮŇ

Kdo zvolil auto nebo kolo a zamíří z Louňovic až do Libouně (ovšem cestě až do nevelké obce nám nebrání, ani když putujeme pěšky, pouze z popsané trasy na chvíli odbočíme), jistě se v obci alespoň krátce zastaví a porozhlédne. Vězte však, že popisovaná cesta z Louňovic je určena pouze pro osobní automobily. Na jejím konci vás totiž čeká klikatý a hlavně úzký sjezd pod starobylý románský kostelík s památnými lípami a poněkud ostřejší odbočení přes mostek doleva na hlavní silnici č. 150, procházející obcí.

Libouň se nachází v údolí v pahorkatém terénu. Po sjezdu po kostelík se přímo proti vám otevře pohled na zámek. A tento starý zámek vytváří spolu s kostelíkem hlavní dominantu obce.

První písemné zprávy o Libouni pocházejí z roku 1352. Je v nich připomínán zdejší kostel. sv. Václava, kdy k němu opat kláštera v Želivi jmenoval místního faráře. Kostel je velmi hodnotnou stavbou, jejíž základ tvoří románská rotunda z první poloviny 13.

Od Blaníku k Sázavě - TAJEMNOU ČESKOU KRAJINOU

Pavel Toufar

století s válcovou lodí s apsidou a s přilehlou sakristií pod oratoří. Na západní straně byla později přistavěna hranolová věž. Kostel má obdélná okna, která jsou segmentově ukončena, v ose apsidy a po jižní straně jsou románská, ukončená polokruhovitě.

Z toho všeho můžeme poměrně spolehlivě usoudit, že ves je starší, než jak naznačují první dochované písemné zprávy. Románskou rotundu totiž lze zařadit do první třetiny 13. století. Podle lidového podání ji prý zbudovali horníci z blízkých zlatých dolů v oblasti vrchu Roudný. Jak tomu však bylo skutečně, to už nezjistíme.

Kostel byl renovován v letech 1907 až 1908. V některých místech se podařilo odkrýt původní fresky. Do patra věže vede z jižního směru úzké vnější kamenné schodiště. Vnitřní zařízení je mnohem mladší než vlastní stavba. Především hlavní oltář, který pochází z počátku 18. století. Je sloupový a má postranní akantovou výzdobu. Hlavní obraz představuje sv. Václava s anděly. V nástavci je obraz Svaté rodiny. Po stranách jsou sošky. Na břevnu vítězného oblouku je na dřevě malovaná skupina Ukřižování. V lodi se nacházejí také dva protějškové rámové oltáře z první čtvrtiny 18. století. Na jednom je obraz umučeného Krista, před ním socha Madony ze 17. století, na druhém je obraz sv. Antonína z 19. století.

U rotundy je socha sv. Jana Nepomuckého s kamennou kartuší na soklu. Pochází z roku 1728. Za pozornost u kostela stojí také dvě památné lípy – velkolistá a malolistá – s kmeny bizarních tvarů zejména u země, jejichž obvod činí 420 a 470 centimetrů. Jejich stáří lze odhadnout na 300 let. Kmeny jsou prasklé a trvalým pnutím rozevřené. V roce 1995 zajistil Český svaz ochránců přírody Vlašim odlehčení korun, aby nedošlo k jejich zřícení.

V Libouni se uvádí ještě další pozoruhodný strom. Je jím velká vrba bílá s obvodem kmene 435 cm (ve výšce 130 cm), rostoucí u zámeckého rybníčku.

Ves Libouň patřila ke statku premonstrátského kláštera v Louňovicích. Kromě farního kostela v ní také původně stála nevelká tvrz, patrně ve svahu nad potokem naproti kostelíku, kde je dnes objekt zámku.

Držitelé tvrze byli takzvanými „nápravníky“, což znamená, že byli zavázáni ke službě klášteru. Je doloženo, že roku 1382 se na Libouni uvádějí Ondřej Roháč z Dubé a jeho bratr Beneš řečený Libún. Tvrz měli patrně v nájmu od kláštera. Roku 1411 se uvádí Jan Strýček z Libouně. Poté je jako další držitel tvrze znám Boreš. Na počátku husitských válek a po vypálení louňovického kláštera odešel Boreš do Vlašimi, aby se později na Libouň vrátil a naplnil se tady jeho osud. Když totiž krajem táhli táboři, byla při útoku jednoho husitského oddílu tvrz vypálena a Boreš zahynul. Tvrz pak už nebyla nikdy obnovena. Její vypálené ruiny se zcela rozpadly a brzy zmizely. Snad na jejím místě – přesně to nevíme – nechal po roce 1690 tehdejší majitel Libouně Václav Malovec z Malovic postavit u tehdejšího poplužního dvora raně barokní zámek. Nedochovaly se podrobnější popisy, abychom si mohli udělat představu, jak tento zámek původně vypadal. Pouze například roku 1767 se uvádí za Marie Josefy z Auerspergu, která byla majitelkou vlašimského panství, že zámek je „z kamene vystavený, v němž sedm pokojů“

Od Blaníku k Sázavě - TAJEMNOU ČESKOU KRAJINOU

Pavel Toufar

a přiléhá k němu velká panská zahrada obehnaná zdí. V roce 1801 zámek vyhořel a už nikdy nebyl obnoven v původním rozsahu. Jeho část byla přestavěna na sýpku. Obnoven byl pouze do podoby jednoduché patrové budovy se dvěma křídly, které na sebe navazují v pravém úhlu. Ve směru do nádvoří byly zazděny arkády. Až do pozemkové reformy v roce 1924 patřil zámek k vlašimskému velkostatku. Při nedávných úpravách byly zbořeny některé přestárlé a především zcela zchátralé a nehodnotné hospodářské budovy zámeckého statku.

JEZDILA SEM LIBUŠE?

O původu jména obce Libouň se vypráví poměrně krkolomně konstruovaná historka, že do těchto míst dojížděla bájná kněžna Libuše. Dnes historici tvrdí, že bájná Libuše byla nejspíš výmyslem Kosmovy kroniky a Kristiánovy legendy, připomínaným Dalimilem a především obratně rozpracovaným bujnou fantazií obdařeným kronikářem Hájkem. U Kristiána se mluví o „hadačce“ neboli nejmenované věštkyni.

Kronikář Kosmas mohl vytvořit postavu Libuše podle Matyldy Toskánské, jak usoudil muzikolog a historik Vladimír Karbusický, podle jiných autorů naopak našel předlohu v české době věštkyně Sibylly, podle dalších mohly být Libuše a její sestry Kazi a Tetka či Teta kněžkami, oddané sloužícími slovanskému trojhlavému bohu Triglavovi. Protože věci nikdy nebývají jednoduché, dovolím si připomenout ještě vskutku pozoruhodnou úvahu například historika Aleksandra Brücknera, který s odvoláním na tvrzení, že do 14. století se v Čechách užívalo mužské jméno Luboša, prohlásil, že Libuše byla ve skutečnosti mužem!

V latinském originálu se Libuše skutečně píše Lubossa, což však není jméno mužské, ale jméno ženské a staročeské, které souvisí s přídavným jménem „libý“, jehož základem je slovanské „ljub“ neboli „milovat či milý“; znamená tedy „milá, líbezná, milovaná“. Uvádí to Miloslava Knappová ve své zajímavé knize Jak se bude jmenovat?, z níž jsem toto vysvětlení převzal.

Pokud bychom však byli ochotni připustit existenci bájně kněžny, pak by zkazka o původu jména vesnice Libouně nepochybně dostala velice pikantní nádech. Co totiž v takovém případě kněžna hledala v místech pod Blaníkem? Jak už od školních lavic a četby Jiráskových Starých pověstí českých víme, za jejím milým a příštím manželem i zakladatelem slavného přemyslovského rodu ji věrný bělouš přece nosíval do vsi Stadice v údolí řeky Bíliny, ležící 80 kilometrů na severozápad od Prahy poblíž dnešního Ústí nad Labem, tedy zcela opačným směrem!

Spíše je tedy jisté, že žádná kněžna Libuše do Libouně nejezdila, stejně jako nikdy nepobývala na svém hradu Libušín u Kladna a ani nevládla z bájněho Vyšehradu, protože ve skutečnosti opravdu neexistovala... Ať se na mne zarytí vlastenci i vyznavači libouňské pověsti zlobí jakkoli.

--- Ukázka z titulu ---

Od Bláníku k Sázavě - TAJEMNOU ČESKOU KRAJINOU

Pavel Toufar

